

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ
ПОВРЕМЕНИ СПИС ЗА СЛОВЕНСКУ ФИЛОЛОГИЈУ И ЛИНГВИСТИКУ

Ову књигу Филолога уредили
М. ПАВЛОВИЋ Р. БОШКОВИЋ М. ПЕШИКАН

Секретар
Ж. СТАНОЈЧИЋ

Књ. XXX — св. 1—2

БЕОГРАД
1973

Радојица ЈОВИЋЕВИЋ
(Београд)

ЈЕДАН ОНОМАСТИЧКИ ДЕТАЉ

I

а) У Рјечнику ЈАЗУ уз *Пиљ* (1) стоји: „презиме у Лици . . . Постање тамно; биће управо име, па служи као презиме“.¹ Без етимолошког тумачења наводе се и лична имена, презимена и топоними изведени од *Пиљ*:- лична имена *Пиљо*, *Пиљеј* и *Пиљак* („служи и као презиме“), презимена *Пиља*, *Пиљак*, *Пиљковић*, *Пиљевић* и *Пиљић* и топоними *Пиљев до*, *Пиљев двор*, *Пиљева главица*, *Пиљагић*, *Пиљковача*, *Пиљковица*, *Пиљош*, *Пиље*, *Пиљезани* и *Пиљурица*.² Према Рјечнику ЈАЗУ, *Пиљ* и *Пиља* јављају се у Лици (такође и према Радославу Грујићу),³ *Пиљевић* у Херцеговини, *Пиље*, *Пиљак*, *Пиљурица* и *Пиљева главица* у Хрватској, *Пиљезани* и *Пиљагић* у Босни, *Пиљев до*, *Пиљев двор*, *Пиљак*, *Пиљковић*, *Пиљош*, *Пиљковача* и *Пиљковица* у Србији, док је *Пиљо* узет из народне песме⁴, а *Пиљеј* из Светостефанске хрисовуље.⁵

На покушај етимолошког објашњења имена *Пиљ* наишао сам у монографији „Очерк сербохрватског антропонимическог словообразовања“ И. М. Жељезњака, који поред тврдње да нису пронађени антропоними истог корена са антропонимом *Пиљ*, претпоставља да би се име *Пиљ* могло објаснити помоћу глагола *п и љ и т и*, „тарачить (глаза), пристально смотреть, всматриваться“, с тим што предност даје

¹ Rj. JAZU IX 852.

² Rj. JAZU IX 852—853.

³ Radoslav M. Grujić, Plemenski rječnik ličko-krbavske županije, Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena, JAZU, knjiga XXI, sv. 2, Zagreb 1917, 358.

⁴ Rj. JAZU IX 853.

⁵ Rj. JAZU IX 852.

првом значењу (тарацитъ = буљити). „В таком случае для антропонима принимается мягкое окончание“, вели И. М. Железњак.⁶

За мене ово објашњење није уверљиво. По мом мишљењу, име *Пиљ* нема ничега заједничког са значењем глагола *пиљити*, тим пре с глаголом *буљити*. Ја сматрам да је *Пиљ* по пореклу хипокористик од личног имена *Пилиј*,⁷ образован додавањем суфикса -јъ првом делу имена.

С. Б. Бернштајн претпоставља да је још у прасловенском било личних имена која су се завршавала суфиксом -јъ, полазећи од Јорданесовог податка да је готски краљ Винитар (376. године) убио антског кнеза Божа. Али, из овог податка се не може поуздано утврдити како је гласио номинатив једине овог, иначе првог забележеног словенског имена. П. Ј. Шафарик мисли да је номинатив једине гласио *Booz*,⁸ А. М. Селищев *Boz* или *Воџ*,⁹ а С. Б. Бернштајн *Воџ* анализира као **bog* — *јъ*.¹⁰

Да би се доказало да је *Пиљ* добијено помоћу суфикса -јъ, не мора се посезати за доказима из — за нас — тако дубоке старине, поготову ако ти докази немају у себи ничег принудног. Довољно је ако се наведу примери личних имена или њихових хипокористика са суфиксом -јъ из историјски посведочених словенских језика. Чеси знају за хипокористике типа *Blaz* < *blag* + *јъ*, *Mláz*, *Mlaz* < *mlad* + *јъ*.¹¹ У српскохрватском језику забележена су оваква имена, односно хипокористици: *Грађ* < *Градислав*, *Миљ* < *Милосав*, *Рађ* < *Радисав*, *Влађ* < *Владислав*.¹² Сва ова имена или хипокористици настали су додавањем суфикса -јъ првом делу личног имена, исто онако као што је *Пиљ* добијено од *Пилиј*, тј. постало од *Pil* + *јъ* > *Pilj*, наравно на основу старих словенских узора.

⁶ И. М. Железњак, Очерк сербохрватског антропонимическог словообразования, издательство „Наукова думка“, Киев 1969, 94.

⁷ ПИЛИП, пак, долази од грчког имена *φίλιππος*. О супституисању грчког гласа Ф гласом П у словенским језицима в. у овом Зборнику рад Николе Родића „Интерференција Ф: П и П: Ф“.

⁸ Pavel Jos. Šafařík *Slovenské starožitnosti*, díl I, Praha 1862, 174.

⁹ Л. М. Селищев, Славянское языкознание, том первый, Западославянские языки, Гос. учпедгиз, Москва 1941, 4.

¹⁰ С. Б. Бернштейн, Очерк сравнительной грамматики славянских языков, изд. АН СССР, Москва 1961, 102.

¹¹ František Trávníček, *Mluvnice spisovné češtiny I*, Slovanské nakladatelství, Praha 1951, 268.

¹² Т. Maretič, О народним именима и презименима у Хрвата и Срба, прештампано из LXXXI. LXXXII и књиге Rada JAZU, Zagreb 1886, 130—131.

Треба истаћи да се у Рјечнику ЈАЗУ једно име доводи у везу са именом *Пилиј*. То је *Пилљиш*, иза којег се наводи: „ном. хип. од *Пилиј*; говори се (с назначеним акц.) у Лици“.¹³ *Пилљиш* заиста јесте хипокористик од *Пилиј*, али даљи, добијен од старијег, непосредног хипокористика *Пилљ*.

б) Што се тиче ликова образованих, по мом мишљењу, од првог дела личног имена *Пилиј*, у Рјечнику ЈАЗУ се наводе још два примера: *Пил*¹⁴ и *Пилиш*,¹⁵ уз које, као и за *Пилљ* и изведенице од *Пилљ*-, стоји само: „постање тамно“. Ја мислим да је *Пил* по пореклу скраћени лик (Kurznamе) имена *Пилиј*, добијен на основу старих словенских образаца скраћивања сложених имена, који се лепо и јасно виде код имена српскохрватског типа: Бер < Берисав, Бун < Бунислав, Хран < Хранислав, Хвал < Хвалимир, Рад < Радисав, Слав < Славољуб, Стан < Станимир, Страт < Стратимир, Влад < Владислав.¹⁶ *Пилиш* је — као и *Пилљиш* — даљи хипокористик од *Пилиј*.

II

Поред наведених примера, за које сматрам да су по пореклу хипокористици или скраћенице од личног имена *Пилиј*, у Рјечнику ЈАЗУ наводе се још и имена *Липо*¹⁷ и *Липа*,¹⁸ узета из народне песме „Брат дарива сестру“.¹⁹ У Рјечнику нема етимолошког тумачења ни за име *Липо*, ни за име *Липа*, већ се само као илустрација цитирају стихови из наведене песме: „Они носе Липа Перашкога“, „Дај ти мене Липа Перашкога“ и „Дарова јој Липу из Пераста“. Овде желим да укажем на два момента: а) на порекло личних имена *Липо* и *Липа* и б) на акценат којим је у Рјечнику обележено лично име *Липа*.

1. По мом мишљењу, имена *Липо* и *Липа* су и по пореклу и по значењу хипокористици од личног имена *Пилиј* (односно од његова књижевног облика *Филиј*) с тим што су ови, за разлику од имена *Пилљ* и сл. и *Пил* и сл., образовани од другог дела личног имена. Такви су,

¹³ Rj. JAZU IX 853.

¹⁴ Rj. JAZU IX 846.

¹⁵ Rj. JAZU IX 850.

¹⁶ Т. Maretić, наведено дело, 130—131.

¹⁷ Rj. JAZU VI 100.

¹⁸ Rj. JAZU VI 97.

¹⁹ Вук Ст. Караџић, Српске народне пјесме из Херцеговине (женске), Беч 1866, 169.

на пример, хипокористици: Лимо < Велимир, Тоза < Светозар,²⁰ Сандо, Санда (и презиме Сандић) < Александар, Александра, Тоне < Антоније, Дичо < Радич (околина Новог Пазара).

2. Оба имена, и *Лишо* и *Лиша* су у Рјечнику ЈАЗУ обележена дугоузлазним акцентом, дакле: *Лишо*, *Лиша*. Моја примедба се односи на акценат хипокористика *Лиша*. Сматрам да *Лиша* не може имати дугоузлазни акценат у крају у коме се јавља.

У народној песми из које су ова имена (тј. хипокористици) унесена у Рјечник ЈАЗУ, *Лишо* и *Лиша* су имена једне исте личности. У два стиха употребљен је акузатив једнине имена *Лишо*: „Они носе Липа Перашкога“ и „Дај ти мене Липа Перашкога“, па је, дакле, номинатив једнине *Лишо*, са дугоузлазним акцентом и деклинира се по I врсти (према граматикама савременог српскохрватског језика). Подручја у којима се имена типа *Пе́ро*, *Јо́во*, *Ра́де*, *Ми́ле* деклинирају искључиво по овој врсти, имају и двосложна мушка имена, која се у номинативу једнине завршавају наставком -а и деклинирају по III врсти (према граматикама савременог српскохрватског језика). Али таква имена — по правилу — имају краткосилазни акценат на првом слогу: *Пе́ра* : *Пе́ро*, *Ра́да*²¹ : *Ра́де*, *Ми́ћа* : *Ми́ћо*, *Са́ва* : *Са́во*, *Ни́ка* : *Ни́ко*, *Ђо́ка* : *Ђо́ко*, *Вла́да* : *Вла́до* или *Вла́де*. Када, пак, оваква имена (тј. хипокористици) имају дугоузлазни акценат, онда то више нису мушка, него женска имена: *Пе́ра*, *Ра́да*, *Са́ва*, *Ва́са*, *Љу́ба*. Акценат је овде једини дистинктивни знак између мушких и женских имена. Кад би, дакле, име *Лиша* имало дугоузлазни акценат, као што је забележено у Рјечнику ЈАЗУ, онда би то било женско име, а из контекста народне песме јасно се види да је реч о мушкарцу, који се звао *Лишо* и *Лиша*.

²⁰ Р. Бошковић, Белешке етимолошке и граматичке, Наш језик, нова серија, књига XIV, св. 4—5, Београд 1965, 228.

²¹ И. Поповић, О именима типа Јово и Раде, Питања савременог књижевног језика, година IV, књига II, св. 2, Свјетлост, Сарајево 1952, 247.